

Νέες τεχνολογίες, νέες βιβλιοθήκες και νέα... προβλήματα: τα πνευματικά δικαιώματα στην ψηφιακή εποχή

Άννα Φράγκου
Βιβλιοθήκη & Κέντρο Πληροφόρησης
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας

Βιβλιοθήκες

- Φορείς **πληροφόρησης** και **ιδεών** (ALA Library Bill or Rights).
- Κέντρα πληροφόρησης που καθιστούν κάθε είδους γνώση και πληροφορία **άμεσα διαθέσιμη** στους χρήστες τους (IFLA/UNESCO Public Library Manifesto).
- Ουσιώδεις φορείς για την **ελεύθερη διακίνηση των ιδεών**, τη διατήρηση, ενίσχυση και διάδοση της γνώσης, την **προώθηση της ανάγνωσης και της γραφής** (UNESCO and libraries).
- Παρέχουν πληροφόρηση και θεμελιώδεις ιδέες για τη σημερινή κοινωνία που βασίζεται στην πληροφόρηση και τη γνώση, εφοδιάζουν τους σπουδαστές με **δια βίου μαθησιακές ικανότητες** και αναπτύσσουν τη **φαντασία**, καθιστώντας τους ικανούς να ζήσουν ως υπεύθυνοι πολίτες. Η πρόσβαση στις υπηρεσίες και τις συλλογές πρέπει να βασίζεται στη Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Ελευθεριών των Ηνωμένων Εθνών και δεν πρέπει να υπόκειται σε κανενός είδους ιδεολογική, πολιτική ή θρησκευτική **λογοκρισία**, ή σε **εμπορικές πιέσεις** (IFLA/UNESCO School Library Manifesto).
- Είναι οι συλλέκτες και οι διαχειριστές της **κληρονομιάς** μας, οργανωτές της γνώσης και ως δημόσια ιδρύματα διασφαλίζουν την **ίση πρόσβαση** σε όλους τους πολίτες. Παίρνουν τη γνώση του παρελθόντος και του παρόντος και την αποθέτουν στο μέλλον. ... Το **Διαδίκτυο** προσφέρει μια μοναδική ευκαιρία να επικοινωνήσουμε την κληρονομιά μας προς όφελός μας και να την κάνουμε γνωστή σε παγκόσμια κλίμακα. ... [Οι ευρωπαϊκές ψηφιακές Βιβλιοθήκες] θα προσφέρουν στους πολίτες online πρόσβαση σε βιβλία, τοπικά ιστορικά αρχεία, κινηματογραφικά αρχεία και εκθέματα μουσείων και θα προσφέρουν υπηρεσίες στους πολίτες ώστε **να μπορούν να τα χρησιμοποιήσουν** (Vivian Reding, Member of the European Commission responsible for Information Society and Media).

Παλαιά και νέα γνωρίσματα των Βιβλιοθηκών

- Παλαιά
  - Συγκέντρωση, οργάνωση και διάθεση υλικού.
  - Προσφορά υπηρεσιών πληροφόρησης.
  - Διατήρηση πηγών.
- Νεότερα
  - Εκπαίδευση και δια βίου μάθηση.
  - Πρόσβαση σε πληθώρα πηγών.
  - Προσφορά υπηρεσιών από απόσταση.
  - Παραγωγή πληροφορίας.

Μέσα υλοποίησης του ρόλου των Βιβλιοθηκών

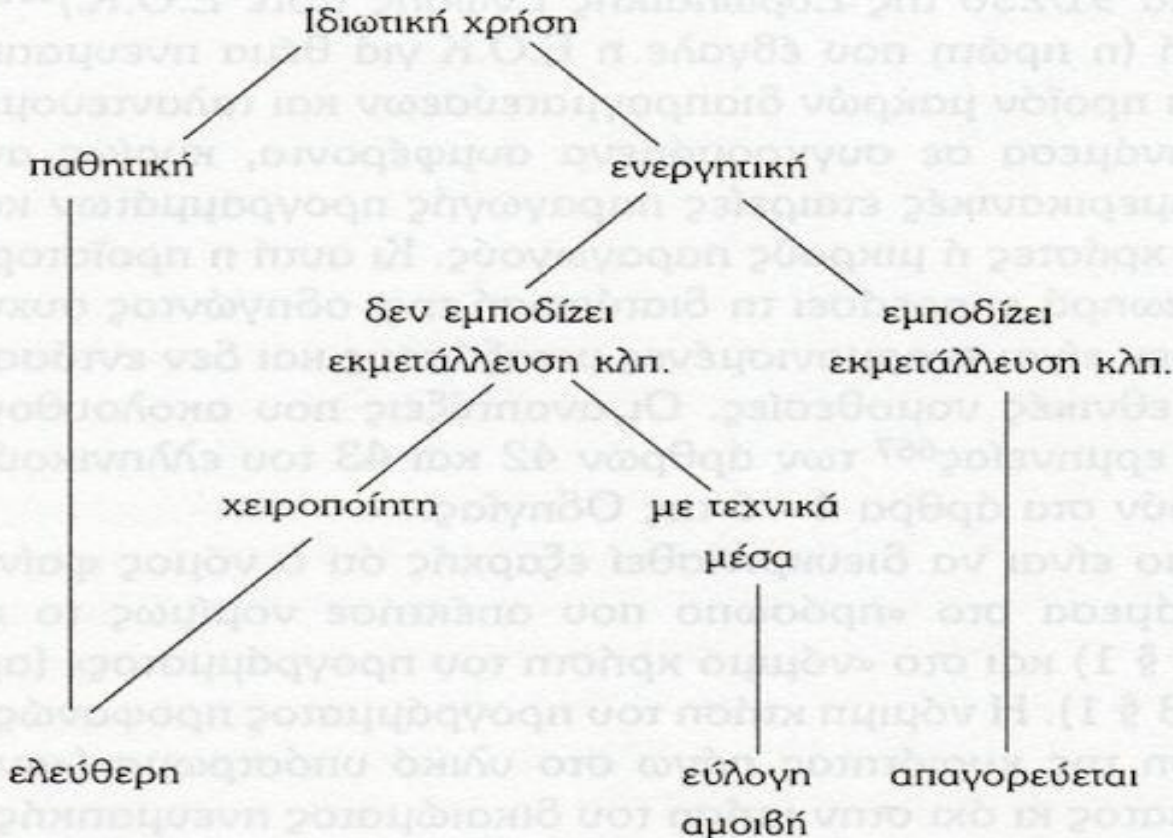
- Δυνατότητα πρόσβασης στην πληροφορία.
- Δυνατότητα αναπαραγωγής (αναλογικής ή ψηφιακής) για ιδιωτική μελέτη, εκπαίδευση ή έρευνα.
- Δυνατότητα διακίνησης του υλικού.
- Δυνατότητα προσαρμογής των υπηρεσιών σε ειδικές ανάγκες.
- Χωρίς οικονομική επιβάρυνση των χρηστών.
- Χωρίς οικονομικό όφελος των βιβλιοθηκών.

Πνευματικά δικαιώματα στην Ελλάδα και οι Βιβλιοθήκες

- Αναπαραγωγή για ιδιωτική χρήση: μόνο για ιδιωτική χρήση εκείνου που κάνει την αναπαραγωγή (**έκταση αναπαραγωγής; - τεχνικά μέσα**).
- Αναπαραγωγή για διδασκαλία: άρθρα (από εφημερίδες και περιοδικά), σύντομα αποσπάσματα ή τμήματα, εφόσον γίνεται **αποκλειστικά για τη διδασκαλία ή τις εξετάσεις** σε εκπαιδευτικό ίδρυμα (**course packs / e-reserves, εξ αποστάσεως εκπαίδευση;**).
- Αναπαραγωγή από βιβλιοθήκες και αρχεία: αναπαραγωγή **ενός πρόσθετου αντίτυπου** από μη κερδοσκοπικές βιβλιοθήκες ή αρχεία, που έχουν αντίτυπο του έργου στη μόνιμη συλλογή τους, προκειμένου **να διατηρήσουν το αντίτυπο αυτό ή να το μεταβιβάσουν** σε άλλη, μη κερδοσκοπική, βιβλιοθήκη ή αρχείο, εφόσον είναι αδύνατη η προμήθεια από την αγορά.
- Αναπαραγωγή προς όφελος τυφλών και κωφάλαλων: για χρήσεις που συνδέονται άμεσα με την αναπηρία και δεν έχουν εμπορικό χαρακτήρα (N 3057/2002, άρ. 81).
  - Στο **βαθμό που απαιτείται** λόγω της συγκεκριμένης αναπηρίας.
  - Με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού **μπορούν να καθοριστούν οι όροι εφαρμογής της ρύθμισης, καθώς και η εφαρμογή της σε άλλες κατηγορίες προσώπων με αναπηρίες.**

Πνευματικά δικαιώματα στην Ελλάδα και οι Βιβλιοθήκες (2)

- Γενικός κανόνας: Να μην εμποδίζεται η κανονική εκμετάλλευση ενός έργου.

Πνευματικά δικαιώματα στην Ελλάδα και οι Βιβλιοθήκες - Προβληματισμοί

- Ν 2121/93
  - Άρθρ. 18: ποσοστιαία εύλογη αμοιβή κατά την εισαγωγή, διάθεση ή πώληση τεχνικών μέσων.
- Οδηγία 2001/29, Άρθρο 5
  - Παρ. 2, στ. γ): γενικές πράξεις αναπαραγωγής που πραγματοποιούνται από προσιτές στο κοινό βιβλιοθήκες, εκπαιδευτικά ιδρύματα ή μουσεία, ή από αρχεία που δεν αποσκοπούν, άμεσα ή έμμεσα, σε κανένα οικονομικό ή εμπορικό όφελος.
  - Παράγρ. 3, στ. ιδ): χρήση με παρουσίαση ή διάθεση, με σκοπό την έρευνα ή την ιδιωτική μελέτη, σε μέλη του κοινού μέσω εξειδικευμένων τερματικών στους χώρους των ιδρυμάτων που αναφέρονται στην παράγρ. 2, στ. γ), έργων και άλλου προστατευμένου αντικειμένου που δεν υπόκεινται σε όρους αγοράς ή αδείας και τα οποία περιέρχονται στις συλλογές τους.
  - Παράγρ. 3, στ. β): χρήσεις προς όφελος προσώπων με ειδικές ανάγκες, οι οποίες συνδέονται άμεσα με την αναπηρία και δεν έχουν εμπορικό χαρακτήρα, στο βαθμό που απαιτείται λόγω της συγκεκριμένης αναπηρίας.

Πνευματικά δικαιώματα στην Ελλάδα και οι Βιβλιοθήκες - Προβληματισμοί (2)

- US Copyright Act, Title 17, Chapter 1, Section 107
  - Χρήση για μη κερδοσκοπικούς λόγους και για εκπαιδευτικούς λόγους γενικά θεωρείται ως fair use.
  - Διανομή πολλαπλών αντιτύπων από καθηγητές (classroom guidelines).
- US Copyright Act, Title 17, Chapter 1, Section 108
  - Προστασία Βιβλιοθηκών από υπευθυνότητα για μη ελεγχόμενες πράξεις αναπαραγωγής.
  - Δυνατότητα αναπαραγωγής (μερών ή και ολόκληρου έργου) από τη Βιβλιοθήκη για μεμονωμένους χρήστες και για διαδανεισμό.
- US TEACH Act
  - Εφαρμογή αναπαραγωγής και ψηφιοποίησης στις αναμεταδόσεις για υποστήριξη της εκπαίδευσης από απόσταση.

Πνευματικά δικαιώματα στην Ελλάδα και οι Βιβλιοθήκες - Προβληματισμοί (3)

- Οδηγία 92/100, Άρθρο 5
  - Παρ. 1: Τα κράτη μέλη μπορούν να παρεκκλίνουν από το αποκλειστικό δικαίωμα εκμίσθωσης και δανεισμού υπό την προϋπόθεση αμοιβής του δημιουργού.
  - Παρ. 3: Τα κράτη μέλη μπορούν να εξαιρούν ορισμένες κατηγορίες ιδρυμάτων από την πληρωμή της αμοιβής.
  - 5 χώρες (Βέλγιο, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Ισπανία, Ιρλανδία) στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για μη ορθή εφαρμογή της Οδηγίας 92/100.

Πνευματικά δικαιώματα στην Ελλάδα και οι Βιβλιοθήκες - Προβληματισμοί (4)

- Διεθνοποίηση και γλώσσα
  - Η Ελλάδα μια από τις ευρωπαϊκές χώρες (Σκανδιναβικές, Γαλλία) με τα υψηλότερα ποσοστά τοπικού περιεχομένου (Nielsen, Marktest, Technopolis analysis).
  - Η Ελληνική γλώσσα, 15^η στην πρόσβαση στο Διαδίκτυο ανάμεσα σε 23 ευρωπαϊκές γλώσσες και 17^η σε δικτυακούς κόμβους (Global Reach Internet Statistics by Language).
  - Η εκπαίδευση, 6^η κατά προτεραιότητα, ως λόγος χρήσης του Διαδικτύου (e-Business forum).

Πνευματικά δικαιώματα στην Ελλάδα και οι Βιβλιοθήκες - Προβληματισμοί (5)

- Οι δαπάνες για βιβλία οι οποίες προέρχονται από τη δραστηριότητα του κράτους υπερβαίνουν σε ποσοστό το 10% (1998-2004) (ΕΚΕΒΙ).

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ ΓΙΑ ΒΙΒΛΙΑ 1998-2004 σε €	
Το κράτος ως αγοραστής βιβλίων για δημόσιες βιβλιοθήκες	70.139.398,4
Το κράτος ως εκδότης βιβλίων	189.581.804,8
Αγορά πανεπιστημιακών συγγραμμάτων	162.582.538,5
Άλλες δαπάνες (επιδότηση της κατανάλωσης)	14.086.573,7
ΣΥΝΟΛΟ	436.390.315,4

Πνευματικά δικαιώματα στην Ελλάδα και οι Βιβλιοθήκες - Προβληματισμοί (6)

- Βιβλιοπαραγωγή 1998-2002/θεματική κατηγορία (ΕΚΕΒΙ):
  - Λογοτεχνία (39,06%) και Κοινωνικές Επιστήμες (16,54%).
- Διαφοροποίηση εκδόσεων (επιστημονικές – ψυχαγωγίας).
- Διαφορετική αντιμετώπιση μεταξύ συγγραφέων (επιστήμονες – λογοτέχνες).
- Καταβολή αποζημιώσεων => μείωση προϋπολογισμών Βιβλιοθηκών => μείωση αριθμού προσκτήσεων.
- Δανεισμός => μείωση πωλήσεων;
- Χρήση βιβλιοθηκών => αύξηση αναγνωσιμότητας => αύξηση παραγωγής – πωλήσεων.

Διεθνείς Τάσεις

- Geneva Declaration on the Future of WIPO (Σεπτέμβριος 2004)
  - Περιορισμοί στους νόμους ευρεσιτεχνιών και πνευματικής ιδιοκτησίας για προώθηση της ανάπτυξης και της καινοτομίας.
  - Ισορροπία μεταξύ πνευματικής ιδιοκτησίας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων-δικαιωμάτων καταναλωτών.
    - IFLA position on the Geneva Declaration: ανισορροπία στις νομοθεσίες πνευματικών δικαιωμάτων, μονοπώλιο στην πληροφόρηση, διεύρυνση του ψηφιακού χάσματος.
- EBLIDA Position Paper on International Trade Agreements (Σεπτέμβριος 2005)
  - Ενίσχυση των Βιβλιοθηκών απέναντι στους εμπορικούς διαθέτες πληροφοριών.
  - Ενίσχυση του «δημόσιου» χαρακτήρα των Βιβλιοθηκών.
  - Μη αναγνώριση των εξαιρέσεων ως μέσου απρόσκοπτης ροής της πληροφορίας για εκπαιδευτικούς, κοινωνικούς και δημοκρατικούς σκοπούς.
  - Εμπορευματοποίηση των πνευματικών δικαιωμάτων.

Διεθνείς Τάσεις (2)

- OPEN ACCESS movement
  - Η online διάθεση κυρίως επιστημονικού ψηφιακού περιεχομένου, πλήρως ή σε μεγάλο βαθμό ελεύθερη από περιορισμούς πνευματικών δικαιωμάτων και αδειών χρήσης.
  - Budapest Open Access Initiative (2002), Bethesda Statement on Open Access Publishing (2003), Berlin Declaration on Open Access to Knowledge in the Sciences and Humanities (2003).
  - Open access journals.
  - Open content licenses (Creative Commons).
  - Ιδρυματικά Αποθετήρια (Institutional Repositories, Open Archives).
- Πρωτοβουλία για την πρόσβαση στα αποτελέσματα της έρευνας που εκτελείται με δημόσιους πόρους
  - National Institute of Health (USA) notice on enhancing public access to publications resulting from NIH-funded research (2004).
  - OECD Declaration on access to research data from public funding (2004).
  - Research Councils UK position on access to research outputs (2005).

Τα Φωτοτυπημένα Βιβλία ΕΙΝΑΙ ΠΑΡΑΝΟΜΑ.

Αν δεν θέλεις να παραβιάσεις
τον Κυπριακό και Ευρωπαϊκό νόμο,
ακολουθήσε τον εξής απλό κανόνα:

**Επιτρέπεται να
φωτοτυπείται
μόνο μέχρι το
10% του βιβλίου
αποκλειστικά για
ατομική χρήση.**

Αφίσα που μοιράστηκε από
εκπρόσωπο εκδοτών στην
Κύπρο.